

[REDACTED]

Verzendlijst behorende bij brief MID nr. DIS/93/095/2624 d.d.
06 augustus 1993

Aan:

Coördinator Verenigde Inlichtingendiensten Nederland

(Secretaris Generaal Ministerie Algemene Zaken)

Hoofd Binnenlandse Veiligheidsdienst

Ministerie van Buitenlandse Zaken
t.a.v. AMAD

Intern:

HMID
HSV
HAI
HMA
HPEA
Archief

[REDACTED]

ONTWIKKELINGEN IN DE VOORMALIGE JOEGOSLAVISCHE FEDERATIE
48/93

(Afgesloten 061400 AUG 1993)

Bosnië-Herzegovina

De Bosnische president Izetbegovic heeft deze week de besprekingen in Genève over de politieke toekomst van Bosnië-Herzegovina geboycot, naar eigen zeggen uit protest tegen de Servische agressie in de republiek. In de praktijk is denkbaar dat Izetbegovic aan de recente discussies in VN-en NAVO-kader hoop heeft ontleend op een -door de Moslims herhaaldelijk bepleite- buitenlandse militaire interventie, die door een eventueel vredesakkoord zou worden doorkruist. Ook kan het feit een rol hebben gespeeld dat de Moslims eerder deze week militaire successen hebben geboekt ten opzichte van de Kroaten in centraal-Bosnië. Mogelijk heeft Izetbegovic dit militaire momentum niet verloren willen laten gaan door een eventueel akkoord. Anderzijds heeft hij inmiddels laten weten zijn eenheden opdracht te hebben gegeven alleen nog uit zelfverdediging geweld te gebruiken. Deze uitspraak beoogt echter waarschijnlijk uitsluitend de Servische agressie in de republiek te onderstrepen. Ook sinds de aankondiging van Izetbegovic is onverminderd melding gemaakt van offensieve operaties van Moslim-zijde.

De leiders van de Bosnische Serviërs en Kroaten, Karadzic en Boban, hebben uit protest tegen de opstelling van Izetbegovic het overleg in Genève verlaten. De presidenten van Servië en Kroatië, Milosevic en Tudjman, hebben dit voorbeeld gevolgd. De drie Kroatische leden uit het collectieve Bosnische presidium hebben verklaard zich aan te sluiten bij de Bosnisch-Kroatische delegatie in Genève. In de praktijk zal laatstgenoemd besluit weinig praktische gevolgen hebben. De betreffende Kroaten zijn benoemd door de HVO, de belangrijkste politieke en militaire organisatie van de Bosnische Kroaten. In de praktijk behartigden zij ook binnen het presidium uitsluitend de Kroatische belangen. Hun aankondiging onderstreept echter dat de HVO de kansen op behoud van een collectief leiderschap uiterst klein acht. Gezien het feit dat de Serviërs in het presidium door de Bosnisch-Servische leiding niet worden erkend als legitieme vertegenwoordigers van de Bosnisch-Servische gemeenschap, vertegenwoordigt het Bosnische presidium na de aankondiging van de Kroatische leden in feite nog uitsluitend de Bosnische Moslims.

Overigens heeft Izetbegovic op 4 augustus verklaard tot onderhandelingen bereid te blijven, mits de Serviërs de door hen veroverde posities rond Sarajevo opgeven en het beleg van de stad staken. Als reactie daarop heeft de Bosnisch-Servische leiding zich inmiddels in beginsel bereid verklaard twee eerder deze week veroverde heuvels rond Sarajevo op te geven. Zij stelden echter als voorwaarde dat op de betreffende bergen detachementen van UNPROFOR worden gelegerd. Dit zou een herinname van de bergen door Bosnische (Moslim-)eenheden onmogelijk moeten maken. Het is derhalve onzeker of de Servische concessie door de Moslims voldoende wordt geacht.

Boban heeft aangekondigd dat er een opperbevelhebber is benoemd voor de HVO-strijdkrachten, te weten GenMaj Praljak. Tot op heden werd deze functie uitgeoefend door GenMaj Petkovic, de CGS van de HVO. Uit de opmerkingen van Boban blijkt dat Petkovic deze functie behoudt. Desondanks is denkbaar dat de benoe-

[REDACTED]

ming van Praljak verband houdt met de tegenvallende militaire prestaties van de HVO de afgelopen weken. Met name in centraal-Bosnië heeft zij terrein verloren aan de Moslims en ook in het door haar opgeëiste Herzegovina leken de Kroatische posities eerder deze week onder druk te komen.

Izetbegovic heeft gisteren een voorstel gedaan voor een gezamenlijke staat van Bosnische Kroaten en Moslims. Deze zou moeten passen in het concept van een Unie van drie soevereine, op etnische basis gevormde staten op het grondgebied van het huidige Bosnië-Herzegovina. Over dat concept was vorige week in Genève in beginsel overeenstemming bereikt tussen de leiders van de drie etnische gemeenschappen. Vervolgens werd het echter verworpen door Izetbegovic, die de in het concept vervatte decentralisatie onaanvaardbaar noemde. Het jongste voorstel van de Bosnische president is opmerkelijk in het licht van de gevechten tussen Moslims en Kroaten in diverse delen van Bosnië-Herzegovina; naar verluidt hebben laatstgenoemden het inmiddels reeds verworpen. Mogelijk heeft Izetbegovic willen inspelen op latente verdeeldheid binnen de Bosnisch-Kroatische gemeenschap. Hierbinnen bevinden zich ook functionarissen die zich verzetten tegen het kennelijke streven van Boban en de Kroatische president Tudjman naar aansluiting van de Bosnisch-Kroatische gebieden bij Kroatië zelf. Ook is denkbaar dat Izetbegovic heeft willen aangeven dat hij de voorkeur geeft aan een overeenkomst met de Kroaten boven een met de Serviërs; waarop zijn plaatsvervanger Ganic onlangs had gezinspeeld. Overigens kan uit zijn uitspraak worden opgemaakt dat hij de genoemde unie niet meer principieel verwerpt.

Uit persberichten blijkt dat de Chef Staf van UNPROFOR in Bosnië-Herzegovina de Bosnische (vooral uit Moslims bestaande) strijdkrachten in eerste instantie verantwoordelijk stelt voor het tegenhouden van voedseltransporten naar Sarajevo. Indien de uitlating juist is, wijst deze erop dat de Bosnische eenheden bewust de ontberingen van de burgerbevolking in de stad vergroten. Vermoedelijk houdt dit met name verband met de hoop met een beroep op deze ontberingen alsnog een grotere buitenlandse militaire betrokkenheid bij het conflict in de republiek te kunnen afdwingen. In het verleden waren er aanwijzingen dat Bosnische eenheden de "eigen" burgerbevolking hebben beschoten met als doel de Bosnische Serviërs voor die aanvallen verantwoordelijk te stellen.

Volgens Servische media is vorige week een poging gedaan Izetbegovic af te zetten. Daarbij zouden met name de Bosnische minister voor Energiezaken Mahmutcehagic en de ambassadeur in Iran Behem betrokken zijn. Voor het bericht bestaat geen bevestiging; vermoedelijk betreft het een Servische poging het gevaar van de religieuze, met name islamitisch-fundamentalistische stroming onder de Bosnische Moslims te benadrukken. Overigens waren er de afgelopen tijd herhaaldelijk indicaties dat deze stroming, onder leiding van Ganic, ontevreden is met het beleid van de president. Tegen deze achtergrond zou een coup poging tot de mogelijkheden behoren, zeker indien de politieke en militaire situatie van de Bosnische Moslims niet aanzienlijk verbetert.

Op het vliegveld van Sarajevo zijn twee personen aangehouden die probeerden aan boord te komen van een VN-vlucht naar Split in Kroatië. Zij waren in het bezit van islamitisch-fundamentalistische geschriften en handleidingen voor het maken van rudimentaire bommen. Eén van hen droeg naar verluidt ook een landkaart waarop met name Kiseljak, de plaats van het UNPROFOR-hoofdkwartier in Bosnië-Herzegovina, was aangegeven. De twee personen stelden dat zij journalisten waren. Het is denkbaar dat zij uit journalistieke overwegingen probeerden de beveiliging van de VN-eenheden op de proef te stellen. Het is echter ook niet uitgesloten dat het hier twee (potentiële) huurlingen betreft die zich bij de Bosnische Moslims hebben aangesloten en nu terroristische aanslagen voorbereiden op VN-doelen.

Kroatië

De president van de Kroatische Serviërs, Hadzic, heeft gisteren gesteld dat de termijn voor terugtrekking van de Kroatische troepen bij de Maslenicabrug kan worden verlengd. Deze uitspraak is opmerkelijk, omdat de brug kort tevoren door Servisch artillerievuur was vernield. De uitspraak van Hadzic lijkt te onderstrepen dat de beschieting van de brug het werk was van extreem-nationalistische Serviërs, die een compromis met de Kroatische autoriteiten onmogelijk willen maken. Hadzic lijkt echter met zijn uitspraak te onderstrepen dat hij een flexibele opstelling wil blijven innemen. Dit is in overeenstemming met uitlatingen van VN- en EG-bemiddelaars, die kort voor de aanval op de brug melding maakten van toenadering in de Servisch-Kroatische onderhandelingen over de veiligheidssituatie in UNPA-zuid. Het is echter de vraag of de Kroatische president Tudjman, die groot prestigebelang hecht aan de brug bij Maslenica, na de genoemde aanval nog bereid zal zijn tot verdere onderhandelingen.

De Kroatische regering heeft de VN verzocht om formele loskoppeling van het huidige UNPROFOR-mandaat voor Kroatië van dat van de overige delen van het voormalige Joegoslavië (Bosnië-Herzegovina en Macedonië). In de Kroatische visie zou het nieuwe mandaat voor een vredesmacht in Kroatië expliciet moeten aangeven dat deze macht in de republiek Kroatië is gevestigd en betrekking heeft op het gehele grondgebied van het land zoals het internationaal erkend is. De termen van het nieuwe mandaat zouden in bilateraal overleg moeten worden vastgesteld tussen de VN en de Kroatische regering. Daarbij zou volgens de Kroaten meer nadruk moeten worden gelegd op de civiele component van de vredesmacht.

Met dit voorstel wil Kroatië vermoedelijk voorkomen dat mogelijke ontwikkelingen in Bosnië-Herzegovina, die in beginsel zouden kunnen leiden tot volledige terugtrekking van UNPROFOR, ook ongewenste gevolgen zouden hebben voor de aanwezigheid van een VN-vredesmacht in Kroatië. Bovendien zou, indien de Kroatische suggesties worden gevolgd, opnieuw de Kroatische soevereiniteit worden benadrukt, met uitsluiting van de Kroatisch-Servische autoriteiten in de republiek. Tenslotte hoopt de Kroatische regering mogelijk dat op deze wijze de termen van het oorspronkelijke mandaat, die in 1991 zijn vastgesteld in onderhandelingen tussen haarzelf, de VN en het destijds nog functionerende presidium van de oude Joegoslavische Federatie, in bilateraal overleg aanzienlijk in de door haar gewenste richting kunnen worden bijgesteld. Vermoedelijk hoopt zij dat de nadruk wordt verschoven van het voorkomen van nieuwe etnische strijd in de republiek naar herstel van haar gezag over de "Servische" gebieden in Kroatië.

Hoewel de termen van het mandaat, dat inmiddels tot twee keer toe ongewijzigd is verlengd, nauwelijks meer beantwoorden aan de feitelijke politieke en militaire situatie in Kroatië, is het vooralsnog onwaarschijnlijk of de VN aan het Kroatische verzoek zal willen voldoen. Zij kan erop wijzen dat de mandaatstermen zijn vastgelegd in het Vance-plan van 1991, dat uitsluitend betrekking heeft op Kroatië. Bovendien zal de Kroatische suggestie vermoedelijk onaanvaardbaar zijn voor zowel de Kroatische Serviërs alsook voor Servië zelf.

Het Kroatische parlement heeft vorige week besloten tot de invoering van een nieuwe munteenheid ter vervanging van de Kroatische dinar, die met name bedoeld was voor gebruik in de periode van ontkoppeling van het Kroatische financiële systeem van dat van de oude Joegoslavische Federatie. De nieuwe munteenheid zal Kuna worden genoemd. Deze beslissing kan negatieve politieke gevolgen hebben, omdat de naam identiek is aan de munteenheid die werd gehanteerd door het Kroatische bewind dat in de Tweede Wereldoorlog collaboreerde met de Duitsers en onder meer verantwoordelijk was voor de moord op honderdduizenden Serviërs. In Servisch-nationalistische propaganda wordt het huidige Kroatische bewind voortdurend gepresenteerd als een erfopvolger van dit regime.

Onlangs zijn initiële gegevens bekend gemaakt over de Kroatische economie in de eerste helft van 1993. Bijna alle indicatoren vertonen een negatieve tendens. Zo bedroeg de inflatie ongeveer 25% per maand en bleken de reële lonen gedaald tot het niveau van de jaren '60. De arbeidsproductiviteit was verder afgenomen en de investeringen waren zo laag dat het machinepark steeds verder verouderd. Deze neerwaartse trends waren reeds zichtbaar ten tijde van de oude Joegoslavische Federatie en zijn deels veroorzaakt door de ondoelmatige economische politiek van het communistische bewind. De Kroatische economische situatie is echter verder verslechterd door de oorlog in het land en de noodzaak een onafhankelijk economisch systeem op te bouwen. De kosten van de oorlog blijven niet beperkt tot de directe materiële verliezen (die door de Kroatische regering op 20 miljard US dollar worden geschat) maar ook door het verlies van inkomsten uit toerisme en het feit dat ruwweg 1/3 van het Kroatische grondgebied door Serviërs wordt gedomineerd.

Als gevolg van deze situatie nemen de sociaal-economische spanningen in het land toe. Tot voor kort hebben de opeenvolgende Kroatische regeringen prioriteit gegeven aan de oorlogsinspanning, waardoor de noodzaak tot economische herstructurering een ondergeschikte rol speelde. Het kabinet-Valentic dat in april van dit jaar aantrad, kondigde echter aan dat het de economische politiek eenzelfde belang wil toekennen als de militaire inspanning. In dat kader streeft zij er onder meer naar het staatsbudget in evenwicht te brengen en meer fondsen ter beschikking te stellen voor het creëren van een stabiele na-oorlogse economie. Ook wil zij de tot nu toe slechts langzaam voortschrijdende privatisering van het economische leven versnellen. De mogelijkheden hiertoe zijn echter beperkt door de economische crisis en de voortdurende noodzaak van defensie-uitgaven. Aangenomen wordt dat daardoor de sociale en politieke spanningen in het land verder zullen oplopen. Reeds nu is er sprake van een tanende populariteit van de regeringspartij HDZ. Ook kan deze tendens negatieve gevolgen hebben voor de Kroatische oorlogsinspanningen.

Sinds vorige week zendt in Kroatië een radiozender in de Hongaarse taal uit. Het ligt volgens de redacteuren in de bedoeling dat de zender op korte termijn te ontvangen zal zijn in de Servische, voormalig autonome provincie Vojvodina, alsmede in de Roemeense regio Transsylvanië. In beide gebieden zijn aanzienlijke Hongaarse minderheden gevestigd. Mogelijk hoopt Kroatië op deze wijze met name in te spelen op de spanningen in Vojvodina. De afgelopen weken hebben boeren in dat gebied, onder meer met wegblokkades, geprotesteerd tegen de lage graanprijzen, die met name het gevolg zijn van de sanctiemaatregelen tegen "Joegoslavië". Ook lijkt een toenemend aantal jonge etnische Hongaren uit Vojvodina te proberen naar Hongarije te vluchten, onder meer om de dienstplicht in de "Joegoslavische" strijdkrachten te ontlopen.

Servië/Montenegro

Vorige week heeft een Servisch schip de blokkade van "Joegoslavië" op de Donau doorbroken door de sluisen te passeren toen een ander, wél voor doorvaart geautoriseerd schip deze verliet. De Roemeense douanefunctionarissen hebben het betreffende schip laten passeren omdat het gevaar opleverde voor de veiligheid van het legaal varende schip. Deze melding geeft aan dat Servische bemanningen in voorkomend geval bereid zijn grote risico's te nemen om de blokkade te omzeilen. Zoals bekend heeft enkele maanden geleden een gezagvoerder reeds bedreigd zijn lading olie te lozen en in brand te steken als hem doorgang zou worden geweigerd. Nieuwe incidenten op de Donau kunnen derhalve niet worden uitgesloten.

De Servisch-talige krant "Jedinstvo" ("Eenheid") uit Kosovo heeft sinds vorige week een bijlage, die zich vooral richt op de Servische en Montenegrijnse minderheden in het naburige Macedonië. Hoewel deze minderheden klein zijn (maximaal enkele tienduizenden) hebben met name Servische nationalistena zich tegen de Ma-

[REDACTED]

cedonische onafhankelijkheid verzet uit vrees voor het verlies van de "nationale identiteit" van de Macedonische Serviërs. Onder meer daarom hebben etnische Macedoniërs de vrees uitgesproken voor Servische pogingen de onafhankelijkheid van het land te ondermijnen. De aankondiging van "Jedinstvo" zal vermoedelijk deze vrees aanwakkeren.

Conclusie/voorzicht

Hoewel het niet uitgesloten is dat op korte termijn de besprekingen tussen de leiders van de drie etnische groeperingen over de politieke toekomst van Bosnië-Herzegovina zullen worden hervat, is er nog geen uitzicht op een voor alle partijen aanvaardbaar compromis. Vooralsnog blijven de Bosnische Moslims de door Serviërs en Kroaten nagestreefde decentralisatie van gezag afwijzen. Zelfs wanneer er, onder grote internationale druk, een formele regeling tot stand zou komen, is het twijfelachtig of overeenstemming kan worden bereikt over de gebiedsverdeling tussen de drie bevolkingsgroepen. Het is vooralsnog waarschijnlijker dat een eventuele doorbraak in deze patstelling door de militaire ontwikkelingen wordt bewerkstelligd dan aan de onderhandelingstafel. Overigens zijn er hernieuwde aanwijzingen dat de Bosnische Moslims bijdragen aan de ontberingen van de burgerbevolking in Sarajevo met als doel alsnog een buitenlandse militaire interventie uit te lokken.

De Kroatische regering heeft voorgesteld het UNPROFOR-mandaat voor Kroatië los te koppelen van dat van andere delen van het voormalige Joegoslavië en de termen in bilateraal overleg met de VN vast te stellen. Doel is de soevereiniteit van de Kroatische regering over het gehele grondgebied van de republiek te ondersteunen en middelen te vinden om haar gezag ook in de "Servische" gebieden te herstellen.

De eerste gegevens over de Kroatische economie in de eerste helft van dit jaar geven een voortzetting van de negatieve tendensen van de afgelopen jaren te zien. Hoewel de Kroatische regering pogingen zal doen deze trends om te buigen, kan de economische crisis de politieke spanningen in het land vergroten en negatieve gevolgen hebben voor de Kroatische oorlogsinspanning.